

**EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY,
SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES**

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](#) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Олег Миколайович Кузь

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна
E-mail: oleh.kuz@hneu.net,

Валентин Федорович Чешко

Доктор філософських наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
пр. Науки 9а, Харків, 61166, Україна
E-mail: valentyn.cheshko@hneu.net,

Oleh Kuz

D.Sc. (Philosophy), PhD (Sociology), Professor,
Head of Department of International Relations,
Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1359-2466>

Valentin Cheshko

D.Sc. (Philosophy), PhD (Biology), Professor,
Professor of Department of International Relations,
Political Science and Practical Philosophy,
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics,
Prospect Nauki 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8414-9141>

УДК: 14:001.8:327

ТРАНСБІОПОЛІТИКА: ОНТОЛОГІЯ ТА МЕТАТЕОРІЯ КЕРОВАНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ

Received 14 May 2021; revised 12 June 2021; accepted 21 June 2021

DOI: 10.15421/342110

Анотація

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку науки визначається радикальними інституційними змінами в її соціальному статусі та структурі. Основні відмінності від класичного етапу зводяться до: по-перше, відмови від принципу етичної нейтральності наукового знання і, по-друге, реального перегляду змісту категорії «парадигма» як центрального елементу організації теоретичних знань. Її замінюють значно більш складними конструкціями, що складаються з кількох гетерогенних компонентів. Відбувається взаємне проникнення публічно-аксіологічної та описово-наукової форм дискурсу, що створює нерозривну єдність щодо змісту теоретичної структури. Публікацію присвячено аналізу цих обидвох аспектів теоретичної технонауки. У відповідності до специфічності предмету дослідження було застосовано методи квантифікаційного дискурсивного та концептуального аналізу метатеоретичних і онтологічних знань відповідно. Надметою є визначення базової схеми взаємодії між організацією трансдисциплінарної матриці та онтологічним рівнем теоретичного технознання. У онтологічному аспекті технонаука (постакадемічна наука) є теоретичним і технологічним інструментарієм щодо управління напрямком біологічної та соціокультурної еволюції. У епістемологічному аспекті сучасні теорії, що мають людський вимір, містять специфічну (транс)дисциплінарну матрицю, що складається не з одного, а двох парадигмальних ядер: науково-дескриптивного та гуманітарно-аксіологічного. Згідно з нашою моделлю, принципи біоетики є соціальним інститутом регулювання та контролю технологічного (біологічного та соціального) ризику. Прикладні технологічні розробки представлені (1) генною інженерією як інструментом управління біологічною еволюцією та (2) соціально-економічною інженерією як засобом управління цивілізаційним і соціокультурним розвитком. Ця бінарна структура логічно походить з постульованої нами трьохмодульної організації стабільної еволюційної стратегії людини розумної. Натурфілософія знову набуває статусу основної теорії еволюції в експліцитному вигляді. Існує система метафізичних постулатів і онтологічних категорій, що походить з антропного принципу участі. Для сучасної неоліберальної політичної демократії біовлада та біополітика є найбільш ефективною технологією стабілізації сценаріїв і тенденцій глобального еволюційного процесу, оптимальними щодо цієї ідеологічної системи. Висновки. Трансбіополітика у нашому розумінні постає як політична

проблематика, пов'язана з раціоналізацією глобального еволюційного процесу. Найближчими десятиліттями трансбіополітика стане несучим елементом глобального процесу еволюції ноосфери з подальшим ускладненням і збільшенням когезії між окремими соціокультурними типами, що входять до системи сучасної глобальної цивілізації.

Ключові слова: онтологія, метафізика, технонаука, постакадемічна наука, антропний принцип, біоетика, біовлада, біополітика, глобальна політика, теорія еволюції.

Transbiopolitics: Ontology and Metatheory of Managed Evolution

Abstract

Problem statement. The modern stage in the development of science implies radical institutional changes in its social status and structure. The main differences from the classical stage are: first, the rejection of the principle of ethical neutrality of scientific knowledge and, second, the real revision of the content of the category "paradigm" as the central element of the organization of theoretical knowledge; its replacement by much more complex formations consisting of several heterogeneous components. There is an interpenetration of the public-axiological and descriptive-scientific forms of discourse, which create an inseparable unity in the content of the theoretical structure. Our research is devoted to the analysis of these two aspects of theoretical techno-science. According to the specifics of the subject, methods of quantitative discourse analysis and conceptual analysis of meta-theoretical and ontological knowledge, respectively, have been applied. There is a super-aim in our research, which is to determine the basic scheme of the relationship between the organization of the transdisciplinary matrix and the ontological level of theoretical techno-knowledge. In the ontological aspect, technoscience (postacademic science) is a theoretical and technological tools for managing the course of biological and sociocultural evolution. In the epistemological aspect, modern theories with a human dimension have a specific (trans)disciplinary matrix, which has not one but two paradigmatic cores: scientific-descriptive and humanitarian-axiological. According to our model, the principles of bioethics represent a social institution for regulating and controlling technological (biological and social) risk.

Applied technological developments are represented by (1) genetic engineering as management tools of biological evolution and (2) socio-economic engineering as management tools of civilizational and socio-cultural development. This binary structure logically follows from the postulated three-module organization of the sustainable evolutionary strategy of the sentient human being. Naturphilosophy once again acquires the status of the basis of the theory of evolution in an explicit way. There is a system of metaphysical postulates and ontological categories derived from the anthropic principle of participation. For modern neoliberal political democracy, bio-power and biopolitics look like the most effective technology for stabilizing the scenarios and trends of the global evolutionary process that are optimal within this ideological system. Conclusions. Transbiopolitics in our understanding is a political problematic related to the rationalization of the global evolutionary process. In the coming decades transbiopolitics will become the carrier element of the global process of evolution of the noosphere with the consequent complication and increase of cohesion between the individual socio-cultural types that are part of the system of modern globalizing civilization.

Key words: ontology, metaphysics, technoscience, postacademic science, anthropic principle, bioethics, bio-power, biopolitics, global politics, theory of evolution.

Трансбіополітика: онтологія и метатеорія управляемой еволюції

Анотація

Постановка проблеми. Современный этап развития науки подразумевает радикальные институциональные изменения в ее социальном статусе и структуре. Основными отличиями от классического этапа являются: во-первых, отказ от принципа этической нейтральности научного знания и, во-вторых, реальный пересмотр содержания категории «парадигма» как центрального элемента организации теоретических знаний; ее замена значительно более сложными образованиями, состоящими из нескольких гетерогенных компонентов. Происходит взаимопроникновение публично-аксиологической и описательно-научной форм дискурса, создающих неразрывное единство в содержании теоретической структуры. Наша публикация посвящена анализу этих двух аспектов теоретической технонауки. В соответствии со спецификой предмета были применены методы количественного дискурсивного и концептуального анализа метатеоретических и онтологических знаний соответственно. В нашем исследовании есть супер-цель, которая заключается в определении

базовой схемы взаимосвязи между организацией трансдисциплинарной матрицы и онтологическим уровнем теоретического технoзнания. В онтологическом аспекте технoнаука (постакадемическая наука) представляет собой теоретический и технологический инструментарий для управления течением биологической и социокультурной эволюции. В эпистемологическом аспекте в современных теориях, имеющих человеческое измерение, есть специфическая (транс)дисциплинарная матрица, которая имеет не одно, а два парадигмальных ядра: научно-дескриптивное и гуманитарно-аксиологическое. Согласно нашей модели, принципы биоэтики представляют собой социальный институт регулирования и контроля технологического (биологического и социального) риска. Прикладные технологические разработки представлены (1) генной инженерией как инструментами управления биологической эволюцией и (2) социально-экономической инженерией как инструментами управления цивилизационным и социокультурным развитием. Эта бинарная структура логически вытекает из постулируемой нами трехмодульной организации устойчивой эволюционной стратегии человека разумного. Натурфилософия вновь приобретает статус основы теории эволюции в явном виде. Существует система метафизических постулатов и онтологических категорий, вытекающая из антропного принципа участия. Для современной нелиберальной политической демократии биовласть и биополитика выглядят наиболее эффективной технологией стабилизации сценариев и тенденций глобального эволюционного процесса, оптимальных в рамках этой идеологической системы. Выводы. Трансбиополитика в нашем понимании есть политическая проблематика, связанная с рационализацией глобального эволюционного процесса. В ближайшие десятилетия трансбиополитика станет несущим элементом глобального процесса эволюции ноосферы с последующим усложнением и увеличением когезии между отдельными социокультурными типами, входящими в систему современной глобализирующейся цивилизации.

Ключевые слова: онтология, метафизика, технoнаука, постакадемическая наука, антропный принцип, биоэтика, биовласть, биополитика, глобальная политика, теория эволюции.

Постановка проблемы.

Сучасний етап розвитку науки зазвичай називають трансдисциплінарним і людинорозмірним. Це передбачає радикальні інституційні зміни в соціальному статусі науки, яка є ключовим опорним елементом суспільства технологічної цивілізації, та радикальні перетворення організації та характеру теоретичних знань. Ми говоримо про генезис нового культурного та цивілізаційного феномену – постнекласичної або постакадемічної науки, яка якісно відрізняється від класичної науки, як у сценарії «Проекту Просвітництва» XVIII – XX століть [Ziman 2002].

Основними відмінностями від класичної фази є: по-перше, відмова від принципу етичної нейтральності наукового знання і, по-друге, фактичний перегляд значення «парадигми» як центрального елементу організації теоретичного знання, його заміна більш складними конструкціями, що містять декілька гетерогенних компонентів.

Існує загальна причина для обох цих особливостей постакадемічної науки. Це взаємопроникнення публічних аксіологічних і описових наукових форм дискурсу, що утво-

рюють нерозривну єдність змісту теоретичної структури. Як наслідок, відбувається політизація наукових знань й ідеологізація процесу наукових досліджень. Вище зазначене стосується тих галузей наукового знання, предметом яких є діяльність людини та функціонування систем, що самоорганізуються та базуються на людському чинникові. Найбільш релевантним терміном для їх позначення є «Інтегративна антропологія». Метою даного дослідження є аналіз структурних змін соціально-політичної та соціально-економічної складових наукового знання в контексті розвитку сучасних конвергентних технологій.

Зазвичай цей клас технологічних схем називається NBIC (нано-, біо-, інформаційний, когнітивний) технологічний комплекс. По відношенню до людей цей комплекс називається High Hume або технологіями контрольованої еволюції.

Тож, фундаментальна відмінність між постакадемічною та класичною наукою полягає в амбівалентності протиставлення суб'єкта/об'єкта. Точніше, мова йде про амбівалентність картезіанської опозиції. Предмет і об'єкт дослідницької практики коливаються

та ситуативно змінюють один одного під час дослідження. Таким чином, кордони між гуманітарною наукою та природознавством (1), епістемологією та аксіологією (2) руйнуються. Наступна іпостась сучасних наукових теорій зветься технонаукою. Ця категорія стирає кордони між штучним і природним, фактами та артефактами (3) у якості основи для наукових досліджень. Відповідно відбувається глибока реконструкція сучасної наукової онтології та категоріально-термінологічного апарату науки як соціального інституту.

Звичайно, можна стверджувати, що все це – ознаки «конструктивного діалогу наукового та ненаукового знання» [Шиповалова 2020: 45]. Однак альтернативна точка зору також видається виправданою. В інституційно-епістемологічному аспекті відбувається «руйнування демаркаційних ліній, що відокремлюють наукове знання від інших видів знань, і заміна наукових теорій дискурсами, створеними поза наукової практики» [Кошовець, Фролов 2020: 22]. В онтологічному аспекті згадані явища включають розмивання категоріальних меж основних світоглядних елементів технологічної цивілізації, що може вказувати на початок її деконструкції.

У класичній науці технологічні та соціально-економічні дисципліни найбільш близькі до сучасної структурної організації технонаукових теоретичних знань через «гібридну» природу об'єктів дослідження та амбівалентності об'єктно-суб'єктних відносин [Channell 2017]. Відповідно до найбільш придатної класифікації [Лебедев 2005: 78], основними формами організації знань є, зокрема, онтологічні та метатеоретичні (парадигматичні). Наша публікація присвячена аналізу цих двох аспектів теоретичної технологічної науки.

У відповідності зі специфікою предмета було застосовано **методи** кількісного дискурсивного та концептуального аналізу метатеоретичних і онтологічних знань відповідно. Дослідження має й **надмету**, яка полягає у визначенні базової схеми взаємозв'язку між організацією трансдисциплінарної матриці та онтологічним рівнем теоретичних технотехнологічних знань, зокрема, і «людського виміру» постакадемічної науки в цілому.

«Трансдисциплінарна матриця» технонауки

Ми вважаємо наступні тези надійними та обґрунтованими [Чешко, Іваницькая, Глазко 2018; Cheshko, Kosova, Glazko 2018]:

По-перше, в онтологічному аспекті так звана технонаука (постакадемічна наука) є теоретичним і технологічним інструментарієм для управління потоком біологічної та соціокультурної еволюції, та, по-друге, в гносеологічному аспекті сучасні людинорозмірні теорії мають специфічну (транс)дисциплінарну матрицю. На відміну від «наукової парадигми» в класичному розумінні Т.Куна, трансдисциплінарна матриця має не одне, а два парадигмальних ядра: науково-описове та гуманітарно-аксіологічне. Категорія «Парадигма» використовується тут тільки в метафоричному значенні слова.

Ядра (кластери) оточені поясом прикладних теоретичних конструкцій (біополітика, біоекономіка, біосоціологія, біоісторія тощо) та практичних технологічних розробок. Ці два кластери є суттєвою основою для «потрійної спіралі» прогресивного еволюційного розвитку систем, що самоорганізуються.

Деякі ідеї щодо структури міждисциплінарних знань можна отримати, вивчивши пул наукових публікацій на веб-ресурсах, на яких знаходяться певні лексичні одиниці (ключові слова). Так само можна уявити основні тренди в часі.

Існує двозначність термінів, які використовуються в даний час у якості ключових слів. Це складна обставина цього методу. Аби усунути цю двозначність, деякі зі згаданих конструкцій використовувалися в поєднанні з терміном «біополітика». Таким чином, відсікаються інтерпретації, що не мають соціальної складової. Відзначимо схожість результатів із висновками, які ми отримали раніше в результаті герменевтичного текстологічного аналізу наукових концепцій [Чешко, Іваницькая, Глазко 2018: 229-277].

Наявна концепція «біоетики» є безперечним лідером у номінації на роль гуманітарного ядра інтегративної антропології. Сукупна частота публікацій була встановлена за допомогою пошукової системи Google Scholar. Вона

збільшувалась в 1,3-2 рази кожні п'ять років упродовж 1980-2020 рр. Наприкінці цього періоду загальна кількість публікацій з таким лексичним дизайном складала понад 300 000 публікацій. Особливо швидко зростання було відзначено в 1991–2000 рр.

Відповідно до нашої моделі, принципи біоетики є соціальним інститутом регулювання та контролю технологічного (біологічного та соціального) ризику. Це перетворює феномен біоетики на опорний елемент технологічної цивілізації та сучасну наукову метапарадигму.

Прикладні технологічні розробки представлено двома концептуальними конструкціями: (1) генною інженерією як інструментом управління біологічною еволюцією та (2) соціально-економічною інженерією як засобом управління цивілізаційним і соціокультурним розвитком. Ця бінарна структура логічно впливає з постульованої нами трьохмодульної організації стійкої еволюційної стратегії. Остання реалізується за допомогою двох алгоритмів – біологічної спадковості та соціокультурної передачі [Чешко, Іваницька, Глазко 2018: 125-130; Channell 2017].

Як цілісність, ця система заснована на концепції раціоналізації тенденцій соціокультурного антропогенезу («Human Enhancement» – «покращення людини») за допомогою NBIC (нано-, біо-, інформаційних, когнітивних) технологій). Ця лексична конструкція позначає природне наукове ядро інтегративної антропології. Темпи зростання сукупної частоти публікацій з «Human Enhancement» швидко збільшувалися з початку 2000-х років і досягли найвищої точки в 2011–2016 роках (у 3,8 разів за 5 років). Після цього намітився певний ефект гальмування. Кількість публікацій з цією конструкцією становить більше 13 000. Проте, це значення сильно поступається «біоетиці»: період найбільш інтенсивного зростання спостерігався дещо пізніше.

Основною тенденцією щодо еволюції концепції «Human Enhancement» є швидко збільшення частоти поєднання, асоціації термінів «біополітика»/«біовлада» та терміну «біоекономіка». Публікації з біополітичних питань збільшувалися приблизно в три рази кожні 5 років, з помітним прискоренням за останні

15–20 років.

Кількість публікацій з використанням лексичної конструкції «біоекономіка» зростала з більш низькими та стабільними показниками – в 1,6 рази за 5 років. Більш того, абсолютні цифри дуже близькі до «біополітики»/«Human Enhancement» та поступаються лише «біоетиці». Цей факт і є підставою для припущення, що ці кластери складають фундамент трансдисциплінарної матриці інтегративної антропології.

Онтологічний рівень організації теоретичної технауки (глобальна еволюція як об'єкт технологічного управління)

За доби постмодерну технаука поступово замінює свою класичну іпостась як опорний елемент технологічної цивілізації. В індустріальній цивілізації основний напрямок біосоціокультурного генезису та еволюції SESH (стабільної еволюційної стратегії Homo sapiens) визначається адаптивною інверсією. Цим терміном ми позначаємо перехід від адаптації середовища до його психосоматичної організації. На відміну від цього, основний тренд інформаційної цивілізації визначається адаптацією людської психосоматичної, тілесної організації до соціокультурної ніші, яку ми створили. Вона й називається адаптивною інверсією.

Парадоксом гносеологічної ситуації є необхідність визначення змісту категорій «природний» і «штучний». Відповідно, визначення меж нашого втручання у природний еволюційний процес по відношенню до людини є прерогативою не природознавства, а філософії та метафізики. Отже, натурфілософія стає метатеоретичним ядром сучасної теорії антропогенезу та концептуальною основою біотехнології. Іншими словами, натурфілософія отримує статус основи теорії еволюції в явному вигляді, на відміну від класичної спроби еволюційного синтезу XIX – XX століть (класична неodarвіністська парадигма).

Існує система метафізичних постулатів і онтологічних категорій, яка описує реальність у контексті сучасних трансдисциплінарних технознань. Як ми наголошували раніше, така категоріальна конструкція впливає з антроп-

ного принципу участі та утворює ієрархію глобально-еволюційних категорій [Чешко, Иваницкая, Глазко 2018; Channell 2017]:

СУБ'ЄКТ versus ОБ'ЄКТ

СВІТ СУЩОГО versus СВІТ НАЛЕЖНОГО
ДОВКІЛЛЯ (ЕКОЛОГІЧНА НІША) versus СОЦІО-
КУЛЬТУРНА НІША

ЛЮДСЬКА ПРИРОДА versus ГУМАННІСТЬ
ІНТЕРЕСИ versus ЦІННІСНІ ПРІОРИТЕТИ

Початковий «Суб'єкт» (когнітивний розум) передбачає своє власне перетворення відповідно до характеристик «Об'єкту» (середовища) і реконструкцію об'єкта відповідно до його власних характеристик. Іншими словами, (1) розум діє як системна поведінкова адаптація у класичному дарвінівському значенні цієї категорії; (2) «Об'єкт» (як Довкілля) поділяється на екологічні та соціокультурні компоненти («Ніші»).

Бінарне протиставлення Суб'єкт/Об'єкт призводить до розщеплення останнього на «Світ як він є»/«Світ, яким він повинен бути». Це породжує, у свою чергу, антиномію екологічних і соціокультурних ніш. Однак суб'єктно-об'єктні відносини носять подвійний, когнітивно-проективний характер, і, отже, утворюють замкнутий цикл. Через зворотний ефект поділу Об'єкту пізнання та технологічного маніпулювання на різні категорії реальності відбувається розщеплення суб'єктивної реальності. Як результат розщеплення будь-якого члена кожної бінарної опозиції остання трансформується на тріаду автономних елементів, що спільно розвиваються (наприклад:

«СВІТ ЯК ВІН Є / СВІТ, ЯКИМ ВІН МАЄ БУТИ» →
«ДОВКІЛЛЯ / СОЦІОКУЛЬТУРНА НІША / СВІТ,
ЯКИМ ВІН МАЄ БУТИ» etc.

Бінарні опозиції здатні тільки до коливальних стохастичних циклів поблизу загальної точки рівноваги (рівняння Лотки-Вольтерра). Потрійні системи набувають здатність до прогресивної адаптивної еволюції (модель інновацій Іцковича та Лейдесдорфа [Leydesdorff, Franse 2009]). Таким чином, статична структура онтологічних категорій справедлива щодо опису динамічного процесу еволюції глобального людського виміру.

При цьому, з розвитком сучасних техноло-

гій, людина стає не тільки суб'єктом наукового дослідження та технологічних інновацій, а й об'єктом тих же самих технологічних схем одночасно.

У цій подвійності суб'єкт-об'єктних відносин закладено основи для подальшого поділу функціональної цілісності Суб'єкта (втіленої в категорії «Стабільна еволюційна стратегія», SESH) на два, а згодом і три модуля; до біологічного модуля додається соціокультурний (спочатку орієнтований на зміну суб'єкта по відношенню до об'єкта – зовнішнього світу) і технорационалістичний. Останній чим далі, тим більше переключається з адаптації зовнішнього середовища до суб'єкта на інтегральну трансформацію суб'єкта/об'єкта і відносин між ними. Кожен з модулів набуває автономії. Остання визначається процесами кодування, реплікації/передачі, реалізації та мутації адаптивно значущої інформації. Центральним несучим елементом стає паралелізм щодо реалізації кількох адаптивних програм одночасно, що як і для перемикання телевізійних каналів, є ситуативним і стохастичним (ad hoc).

Соціальна група стає колективним суб'єктом при збереженні атрибутів суб'єктності індивідуумів, що входять до її складу. Народжується ієрархія соціальних груп, а разом з нею – протодержави, що підтримують баланс між індивідуальною та груповою суб'єктністю, і нові міждержавні відносини [Delgado 2019].

Як результат, «Гуманність» – фундамент позабіологічної складової сутності Homo sapiens і його еволюційної стратегії – ділиться на об'єктивні «Інтереси» і суб'єктивні «Цінності». Тільки на перший погляд парадоксально, що об'єктивні інтереси одночасно забезпечують (а) індивідуальну адаптацію всередині групи, (б) виживання субтовариств у спільнотах вищого рангу та (в) існування людства в об'єктивній реальності. Однаково псевдопарадоксально, що суб'єктивні цінності (мораль) забезпечують згоду особистості з інтересами соціальної групи.

Отже, еволюційна траєкторія визначається результуючою ціннісних пріоритетів й інтересів. Таким чином, у суттєвих ціннісних пріоритетах на основі асоціативних зв'язків

домінує біологічна компонента («людська природа»). Відносно до об'єктивних інтересів культурні детермінанти («гуманність») грають ту ж саму роль. Зокрема, це характерно до так званої WEIRD версії технологічної (техногенної, технологічної) цивілізації (акронім WEIRD розшифровується як Західна (індивідуалістична), Освітня, Промислова, Багата, Демократична. У науковому та філософському дискурсі це характеристика технологічної цивілізації, що виникла у Західній Європі та Північній Америці 350–400 років тому. Теорія глобалізації розглядає її як завершальний етап цивілізаційного розвитку людської цивілізації в цілому).

Зміст і розстановка пріоритетів сукупності «цінностей» реалізується завдяки емоційно забарвленим інтенціям індивідів, які зазвичай сприймаються як «внутрішній голос». Саме вони формують поведінкові методи для досягнення стабільної системи відносин між Суб'єктом і Об'єктом, людиною та соціокультурної нішею. У цьому алгоритмі «інтереси» виступають у якості раціональних атрибутів оптимального балансу таких відносин.

Розбіжності та конфлікти між «цінностями» та «інтересами» усуваються за допомогою технології. Початково асоціація «цінність-інтерес» орієнтувала основну еволюційну тенденцію цієї потрібної спіралі на технологічне перетворення середовища проживання відповідно до «людської природи» та «гуманності», тобто на перетворення «середовища» на «соціокультурну нішу».

Згодом дисонанс між цінностями та інтересами набуває характеру конфлікту через відмінності щодо темпів еволюційних трансформацій біологічного та соціокультурного модулів SESH. Зростають невідповідності між мінливими параметрами соціокультурної ніші (здебільшого – групові адаптації) та консервативною природою людини, переважно – індивідуалістичною.

Після всього лише трьох століть існування технологічної цивілізації цей дисбаланс усе частіше сприймається як антагоністичний. Як результат основна еволюційна тенденція переорієнтується на реконструкцію самого суб'єкта (тенденція поки що є вкрай

обережною та фрагментарною, але стійкою). Іntenцію щодо забезпечення консервативної типології «людської природи» обернуто на прогресивну технологічну підтримку реалізації будь-яких окремих екзистенціальних проєктів. У нових умовах цей ціннісний намір мігрує до сфери «інтересів» і відбивається тут як принцип захисту різноманітності екзистенціальних проєктів і подолання кордонів біологічної обумовленості соціальних ролей.

Залишається тільки одне обмеження. Такі проєкти не повинні призводити до безпосереднього цивілізаційного ризику екзистенціального рівня.

Гуманітарні та генетичні технології утворюють цикл, що самопідтримується, за допомогою бінарного протиставлення біоенергетики/біоетики як семантичного коду та механізму реалізації проєкту самовдосконалення людини («human enhancement»). Наразі біоетика виступає в якості інструменту щодо включення до масової свідомості ціннісних пріоритетів, які можуть використовувати простір соціально-політично затребуваних тенденцій у біосоціокультурному генезисі.

У той же час біополітика використовує ці інтенції як інструмент непрямого, але найбільш ефективного засобу реалізації біоенергетики. Розробка та подальша реалізація біополітичного проєкту стає основним механізмом глобальної еволюції [Кузь, Чешко 2019].

Біополітика як механізм еволюції

Ми почали з аналізу системи онтологічних категорій, яка впливає з антропоного принципу в контексті технологічних схем управління еволюційним процесом. Цей аналіз непомітно переніс дослідження з області статичного опису до області еволюційної динаміки.

Щоб інтерпретувати результати, необхідно враховувати кілька обставин і міркувань, що спричинено ними. Перша обставина стосується двозначності термінів «біополітика» та «біоекономіка».

Втручання поняття «біополітика» не виходило за рамки соціально-політичних теорій двох останніх століть. Початковий сенс (політичне значення міжрасових відносин) поступово замінюється модерністською інтер-

претацією (політичні аспекти біотехнології). Ця тенденція була стимульована розвитком генетичних і біомедичних технологій, з одного боку, та філософськими дослідженнями Мішеля Фуко, з іншого.

Навпаки, «біоекономіка» розуміється одночасно у трьох інтерпретаціях:

– як використання моделей економічної конкуренції щодо аналізу еволюційної динаміки внутрішньо- та міжвидових зв'язків у екосистемах, зокрема у суспільстві та екологічних системах;

– як економічні аспекти впровадження біотехнологій;

– як вивчення відносин між еволюційною психологією людини та економікою.

У третьому сенсі «біоекономіка» пов'язана з теорією «людського вдосконалення» через політику як механізм передачі: «Ми формуємо політику, яка створює еволюцію» [McDermott, Natemi 2014: 121]. Як наслідок, «біополітика» перетворюється на чинник еволюції, еквівалентний природному відбору, і різниця між еволюцією й інтелектуальним дивизайном нівелюється.

З цього випливає *перший* теоретично та практично важливий *висновок*. Для сучасної неоліберальної політичної демократії біовлада та її теоретичне розуміння (біополітика) є найбільш ефективним інструментом і технологією для стабілізації сценаріїв і тенденцій глобального еволюційного процесу, оптимальних у рамках цієї ідеологічної системи. Біополітичний тиск є найменш ресурсоемним інструментом забезпечення матеріального субстрату (людської натури), адекватним даному типу суспільства. У той же час непряма форма біовлади в умовах західної демократії більш ефективна, ніж адміністративне управління в явному вигляді [Кузь, Чешко 2019]. Достатньо навести декілька цитат з публікацій сучасних дослідників.

Як пише автор одного з оглядів, «біополітична теорія вже не дитяча. У багатьох своїх зрілих формах вона розширює наше розуміння радикалізації, механізмів контролю та суверенітету або управління. ... Протягом 20-х і 30-х років ХХ ст. політичний контроль повинен був кинути виклик існуючим демократич-

ним режимам. На даний час криза демократії набуває іншого вигляду: наприклад, недавня робота над біометричними базами даних демонструє, наскільки «демократичною» та поширеною є ця форма державного управління. У «суспільстві спостереження», де багато хто бачить небагатьох, примус є частиною повсякденного життя та мови. У цьому новому світі немає поділу між лівим і правим, внутрішнім і зовнішнім, цивільним і ворогом» [Lebovic 2019: 292].

Завдяки посередництву гуманітарних технологій управління «громадською думкою» роль генного та біотехнологічного секторів комплексу High Hume очевидна щодо контрольованої еволюції [Чешко, Кузь 2019]. Зворотний вплив розвитку генетичних біотехнологій на гуманітарну сферу також є досить вираженим. Найважливішим аспектом цього впливу є технологізація гуманітарної складової наукового знання.

У постмодерністському суспільстві інституціалізація технонауки означає перетворення членів наукового співтовариства на елементи «інформаційної мережі». Це еквівалентно перетворенню колективного суб'єкта знань на об'єкт технологічних схем виробництва нових знань. Як недавно зауважив Т.Вархотов [Вархотов 2020: 33], «сучасна техно-математична система працює «начебто» сама по собі: корисна робота виконується системою, а не особистостями» (автор використовує термін «індивіди», який спотворює значення цього точного спостереження: наукове дослідження перетворюється з творчого акту на технологічний продукт системи генерування інформації).

Як природний висновок, комплекс технологій High Hume стає найбільш серйозним чинником ризику для неоліберальної версії «Проекту Просвітництва» з моменту протистояння ніцшеанської, марксистської та неоліберальної версій цивілізаційних проектів у 1900–1991 роках. Перехід Гуманізм → Трансгуманізм → Постгуманізм може початися з політичної кризи і переходу Демократія → Постдемократія. Ця перспектива сприймається зараз як дуже реальний сценарій майбутньої еволюції та соціокультурної трансфор-

мації, але це ще не фактична реконструкція соціальних інститутів [Esposito 2019]. Колін Крауч, автор цієї концепції, розглядає генезис постдемократії як побічний продукт глобалізації та розвитку High Hume [Crouch 2016].

У якості підтвердження тези звернемося до роботи Паркера Крачфілда (Parker Crutchfield): «Якщо моральне Human Enhancement необхідне для запобігання остаточної шкоди, то воно має бути обов'язковим. ... Мало того, що моральне біологічне вдосконалення повинно бути обов'язковим, воно також має бути прихованим, відбуватися без знання тих, хто вдосконалюється» [Crutchfield 2019: 112].

Друга обставина пов'язана з більш раннім формуванням гуманітарно-аксіологічного ядра трансдисциплінарної економічної та політичної парадигми. Основні напрямки розвитку сучасного технологічного комплексу виявляються обумовленими соціокультурним програмним алгоритмом, вбудованим до антропологічних теорій.

Отже, *другий висновок* впливає з нашого аналізу методологічних основ сучасних технічних знань щодо політичної та економічної антропології. Біоетика виявилася єдиним раціоналізованим регулятором процесу біологічної та соціокультурної еволюції. Це досягається створенням специфічної (біо)етичної системи імперативів діяльності індивідів по відношенню до себе та інших агентів соціальних дій.

Однак необхідно враховувати взаємний вплив біополітики та біоетики як соціальних інститутів. Біоетика може слугувати не лише запобіжником багатовекторного простору біополітичної еволюції, але й каталізатором політизації еволюційного процесу [Bogner 2019: 229]. Роль тригера тут відіграє технологічний контекст. Точніше, можна говорити про

цикл створення можливостей для політичних утручань у антропо-соціо-культурогенез як результат взаємного посилення ефективності технологічних схем для генної та гуманітарної інженерії. У цьому сенсі, біополітика стає невід'ємною частиною глобальної (міжнародної) політики.

У класичній науці значення етики визначалося забезпеченням когнітивної функції, тобто генеруванням наукового знання. У технонауці саме аксіологічне, а не дескриптивне ядро метатеоретичного знання стає системоутворюючим. Як метафорично підсумував німецький філософ Ганс Позер [Poser 2016: 282], технонаука – «це дволикий Янус, два обличчя якого – зручність і ризику. З огляду на вимоги уникати неврахованих, небажаних наслідків етична відповідальність перетворилася на центральний елемент проектної діяльності інженера» («інженер» сам стає дволикою єдністю вченого-дослідника та технолога-конструктора).

Як загальний висновок, філософська антиномія Розумного Проекту/Спонтанної Еволюції знімається [Чешко, Іваницька, Глазко 2018]. Причина – взаємопроникнення обох членів картезіанської опозиції Об'єкт/Суб'єкт. Цей процес визначить еволюційну долю людини розумної та створену ним цивілізацію.

Біополітика приймає нове обличчя, стає трансбіополітикою. Трансбіополітика у нашому розумінні є політичною проблематикою, пов'язаною з раціоналізацією глобального еволюційного процесу. У найближчі десятиліття трансбіополітика стане несучим елементом глобального процесу еволюції ноосфери з подальшим ускладненням і збільшенням когезії між окремими соціокультурними типами, що входять до системи сучасної глобалізованої цивілізації у світі, що глобалізується.

Бібліографічні посилання

- Вархотов, Т.А. (2020). Технонаука – наука без ученых? *Эпистемология и философия науки*, 57(1), 32-37. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205713>
- Кошовец, О.Б., Фролов, И.Э. (2020). «Прекрасный новый мир»: о трансформации науки в технонауку. *Эпистемология и философия науки*, 57(1), 20-31. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205712>
- Кузь, О.М., Чешко, В.Ф. (2019). Біополітика як механізм державного управління у неоліберальній ідеологічній парадигмі. *Гілея: науковий вісник*, 140 (3), 35-38.
- Лебедев, С.А. (2005). *Основы философии науки: Учебное пособие для вузов*. Москва: Академический Проект.

Чешко, В.Ф., Иваницкая, Л.В., Глазко, В.И. (2018). *Антропоцен: Философия биотехнологии. Стабильная адаптивная стратегия Homo sapiens, эволюционный риск и эволюционная семантика*. Москва: КУРС, 2018.

Чешко, В.Ф., Кузь, О.Н. (2019). Технология биополитики и биополитика технологии (метафизическое и политико-антропологическое эссе). *Практична філософія*, 4, 43-53.

Шиповалова, Л.В. (2020). Технонаука: «Где опасность, там вырастает и спасительное». *Эпистемология и философия науки*, 57(1), 45-50. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205715>

Bogner, A. (2019). *Biopolitics and deliberation – Challenging the ideal of consensus in the name of ethics*, in: Gerhards H., Braun K. (eds). *Biopolitiken – Regierungen des Lebens heute*. Wiesbaden: Springer, 229-248. DOI: [10.1007/978-3-658-25769-9_9](https://doi.org/10.1007/978-3-658-25769-9_9)

Channell, David F. (2017). *A history of technoscience: erasing the boundaries between science and technology*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315268897>

Cheshko, V.T., Kosova, Y.V., Glazko, V.I. (2018). Metaphysics of controlled evolution (anthropic principle, evolutionary epistemology and ethics of nano-bio technologies). *Advances in Social Sciences Research Journal*, 5(1). DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.52.4136>

Crouch, C. (2016). The march towards post-democracy, ten years on. *The political quarterly*, 87(1), 71-75. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12210>

Crutchfield, P. (2019). Compulsory moral bioenhancement should be covert. *Bioethics*, 33(1), 112-121. DOI: <https://doi.org/10.1111/bioe.12496>

Delgado, A. (2016). *Technoscience and Citizenship: Ethics and Governance in the Digital Society*. Springer International Publishing.

Esposito, R. (2019). Postdemocracy and biopolitics. *European Journal of Social Theory*, 22(3), 317-324. DOI: <https://doi.org/10.1177/1368431019850234>

Lebovic, N. (2019). Biopolitics among the disciplines. *History and Theory*, 58(2), 284-292. DOI: <https://doi.org/10.1111/hith.12114>

Leydesdorff, L., Franse, S. (2009). The Communication of Meaning in Social Systems. *Systems Research and Behavioral Science*, 26(1), 109-117.

McDermott, R., Hatemi P. (2014). Political ecology: on the mutual formation of biology and culture. *Advances in Political Psychology*, 35(S1), 111-127. DOI: <https://doi.org/10.1111/pops.12165>

Poser, H. (2016). *Homo creator. Technik als philosophische Herausforderung*. Dordrecht: Springer VS. DOI: [10.1007/978-3-658-08152-2](https://doi.org/10.1007/978-3-658-08152-2)

Ziman, J. (2002). *Real Science: What It Is and What It Means*. Cambridge: University Press.

References

Bogner, A. (2019). *Biopolitics and deliberation – Challenging the ideal of consensus in the name of ethics*, in: Gerhards H., Braun K. (eds). *Biopolitiken – Regierungen des Lebens heute*. Wiesbaden: Springer, 229-248. DOI: [10.1007/978-3-658-25769-9_9](https://doi.org/10.1007/978-3-658-25769-9_9)

Channell, David F. (2017). *A history of technoscience: erasing the boundaries between science and technology*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315268897>

Cheshko V.T., Kosova Y.V., Glazko V.I. (2018). Metaphysics of controlled evolution (anthropic principle, evolutionary epistemology and ethics of nano-bio technologies). *Advances in Social Sciences Research Journal*, 5(1). DOI: <https://doi.org/10.14738/assrj.52.4136>

Cheshko, V.F., Ivanickaya, L.V., Glazko, V.I. (2018). *Антропоцен: Философия биотехнологии. Стабильная адаптивная стратегия Homo sapiens, эволюционный риск и эволюционная семантика* [Anthropocene: The Philosophy of Biotechnology. Stable adaptive strategy of Homo sapiens, evolutionary risk and evolutionary semantics]. Москва: КУРС. (in Russian)

Cheshko, V.F., Kuz, O.N. (2019). Tekhnologiya biopolitiki i biopolitika tekhnologii (metafizicheskoe i politiko-antropologicheskoe esse) [Technology of biopolitics and biopolitics technologies (metaphysical, political and anthropological essay)]. *Praktichna filosofiya*, 4, 43-53. (in Russian)

Crouch, C. (2016). The march towards post-democracy, ten years on. *The political quarterly*, 87(1), 71-75. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12210>

Crutchfield, P. (2019). Compulsory moral bioenhancement should be covert. *Bioethics*, 33(1), 112-121. DOI: <https://doi.org/10.1111/bioe.12496>

Delgado, A. (2016). *Technoscience and Citizenship: Ethics and Governance in the Digital Society*. Springer International Publishing.

Esposito, R. (2019). Postdemocracy and biopolitics. *European Journal of Social Theory*, 22(3), 317-324. DOI: <https://doi.org/10.1177/1368431019850234>

Koshovec, O.B., Frolov, I.E. (2020). «Prekrasnyj novyj mir»: o transformacii nauki v tekhnonauku [Brave New World: on Science Transformation into Technoscience]. *Epistemologiya i filosofiya nauki*. 57(1), 20-31. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205712> (in Russian)

Kuz, O.M., Cheshko, V.F. (2019). Biopolitika yak mekhanizm derzhavnogo upravlinnya u neoliberal'nij ideologichnij paradigmi [Biopolitics as a mechanism of public administration in a neoliberal ideological paradigm.]. *Gileya: naukovij visnik*. 140 (3), 35-38. (in Ukrainian)

Lebedev, S.A. (2005). *Osnovy filosofii nauki: Uchebnoe posobie dlya vuzov* [Fundamentals of the Philosophy of Science: Textbook for Universities]. Moskva: Akademicheskij Proekt. (in Russian)

Lebovic, N. (2019). Biopolitics among the disciplines. *History and Theory*, 58(2), 284-292. DOI: <https://doi.org/10.1111/hith.12114>

Leydesdorff, L., Franse, S. (2009). The Communication of Meaning in Social Systems. *Systems Research and Behavioral Science*, 26(1), 109-117.

McDermott, R., Hatemi P. (2014). Political ecology: on the mutual formation of biology and culture. *Advances in Political Psychology*, 35(S1), 111-127. DOI: <https://doi.org/10.1111/pops.12165>

Poser, H. (2016). *Homo creator. Technik als philosophische Herausforderung*. Dordrecht: Springer VS. DOI: 10.1007/978-3-658-08152-2

Shipovalova, L.V. (2020). Tekhnonauka: «Gde opasnost', tam vyrastaet i spasitel'noe» [Technoscience: "Where the Danger Is, Grows the Saving Power Also"]. *Epistemologiya i filosofiya nauki*, 57(1), 45-50. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205715> (in Russian)

Varkhotov, T. (2020). Tekhnonauka – nauka bez uchenyh? [Technoscience – science without scientists?]. *Epistemologiya i filosofiya nauki*, 57(1), 32-37. DOI: <https://doi.org/10.5840/eps20205713> (in Russian)

Ziman, J. (2002). *Real Science: What It Is and What It Means*. Cambridge: University Press.